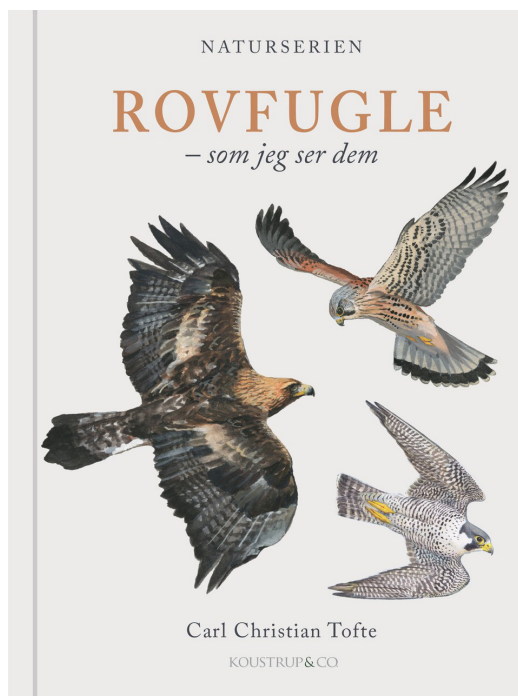

Anmeldelser

Rovfugle – som jeg ser dem

Carl Christian Tofte. 126 sider, talrige illustrationer, indb. Kolstrup & Co 2025. ISBN: 978-87-94564-12-0. Pris i Naturbutikken kr. 199.

Carl Christian Toftes bog *Ørneflugt* var en pragtfuld og meget personlig bog om kunsten at se på rovfugle – sammen med Bjarne Bertels *Fugle over Skagen* de flotteste beskrivelser af livet med fuglene, der indtil videre er skrevet herhjemme, og her ledsaget af Toftes uforlignelige kunst. *Rovfugle – som jeg ser dem* er grundlæggende et koncentrat af *Ørneflugt*.

Toftes fortællende stil er faktamættet og personlig, en blanding af prosa og poesi, der er sjælden herhjemme. Flere afsnit fra *Ørneflugt* er medtaget, andre er nyskrevne, og nogle af de fineste illustrationer er med, suppleret af flere nye. Bogen indledes med en omtale af, hvad der kendetegner en rovfugl og deres forskellige flugtmåder. Årets forskellige muligheder for at se rovfugle, herunder trækket, behandles kortfattet. De bedste lokaliteter i Danmark og Sydsverige præsenteres, suppleret med Toftes 'dagbogsblade' fra udvalgte dage. Levende og flot skrevet, naturligvis suverænt illustreret.

Bogens sidste halvdel beskriver art for art, hvordan man kender de enkelte arter, og er ledsaget af store illustrationer, suppleret med piletekster, der viser de bedste kendetegn. Teksten medtager yderligere informationer, som den ikke tidligere præsenterede: At ligheden mellem den stærkere Musvåge og den fysisk svagere Hvepsevåge kan skyldes beskyttelseslighed (mimicry) – at en fysisk svagere art 'med vilje' fremstår som en fysisk stærkere art.

Vi er langt fra den mere faktuelle og tørre præsentation af rovfuglebestemmelse, man ser hos en Dick Forsman. En bedre kortfattet introduktion og øjenåbner til rovfuglene og de muligheder, man har for at iagttage dem ved selvsyn, kan jeg ikke tænke mig.

Klaus Malling Olsen

The Migration Ecology of Birds

Ian Newton. 707 sider, 174 illustrationer, 61 tabeller og 25 boxe, indb. Academic Press, 2. udgave, 2024. ISBN: 978-0-12-823751-9. Pris: 1065 kr.

Dette er en fantastisk bog. Den er i klart sprog, faktuel, gode resumeer, afspejler den fremherskende opfattelse, og dog: forfatteren går kritisk videre og har i pæn udstrækning sin egen selvstændige holdning. Målgruppen i Danmark er for så vidt alle, der er interesseret i fuglenes træk og orientering – men det er jo en dyr sag, som nok vil være et overkill for de fleste, så med udsigt til at blive kaldt elitær vil jeg sige: Universitetsbibliotekerne, DOFs bibliotek, fuglestationerne,

speciale- og PhD-studenten og hans/hendwes lærer i ornitologi, og meget interesserede og formuende amatører.

Som en bedømmelsesmulighed for kvaliteten af hele bogen, kan man spørge: Hvordan har Newton behandlet de områder, hvori jeg mener at have en rimelig kompetence: 1) orienterings-systemet (kompas-orientering versus navigation), 2) træk og vejr og 3) ophold og konkurrence i vinterkvarteret mellem trækfuglene og de lokale, stationære fugle. Alle tre emner har han mig bekendt ikke beskæftiget sig med som grundforsker, så hans fremstilling og bedømmelse hviler på en kritisk integrering af andres videnskabelige artikler. Men det er jo sådan set en ideal tilstand, hvis man er en god formidler. Det betyder også, at ens eventuelle dominerende ego ikke bryder alt for forstyrrende ind.

I kapitlerne 9 og 10 om fuglenes orientering og navigation er jeg godt nok imponeret over, hvor meget han har styr på et vanskeligt og noget underdrejet felt. Han bruger – som alle andre – hollænderen Perdecks gamle Stære-forflytninger til at forklare den basale forskel på kompas-orientering og egentlig navigation, og på den af næsten alle vedtagne fundamentale forskel på unge og voksne fugle: Ungfuglene har et medfødt kompas og kalendersystem. De voksne fugle udbygger og erstatter så det med et tillært navigationssystem. Ifølge denne lærdom kan fuglene kun navigere mod et sted, hvor de har været før og indsamlet information om dets placering i et navigationssystem. Derfor kan ungfugle ikke navigere, som foreslået af undertegnede for over 50 år siden. Men hvor de fleste andre orienteringsforskere har stor skyhed overfor enhver form for noget medfødt navigations-lignende hos ungfuglene, så vover Newton sig ud på gyngende grund med sin introduktion af begrebet "location responses", der minder om "navigatory markers" og "signpost navigation" brugt af folk udenfor fuglenes verden. Newton opfatter det således, at fx Nordstjernens højde ever horisonten eller en bestemt magnetisk inklination signalerer, at fuglen skal skifte retning fra SV til SSØ, afslutte trækket eller andet.

Sådanne location responser er imidlertid ikke rigtig navigation. Det er åbne systemer uden kompensatoriske feedbacks. Men de er rimeligvis et psykologisk nødvendigt skridt på vejen til at acceptere noget reelt medfødt navigatorisk hos ungfuglene. Newton og enkelte andre er ved at forstå, at der nedlagt i generne er en eller anden slags medfødt navigation hos trækfuglene specielt til brug på det første efterårstræk. Kasper Thorup-gruppens Gøge-forflytninger spiller i øvrigt en fremtrædende rolle i Newton-bogen. Ligeledes danske Henrik Mouritsens indsats i det tyske vurderes også pænt af Newton.

Der er ikke den sædvanlige lovprisning af magnetfeltets altoverskyggende betydning for såvel kompasorientering som navigation. Newton kan godt tænke selv og se, at magnetfeltets betydning er noget overvurderet. Overraskende mener han, at mennesket i modsætning til fuglene ikke kan sans det jordiske magnetfelt. Vi har jo ikke nogen bevidst opfattelse af at kunne det, men derfor kunne det jo godt være, at vi ku' på et ubevidst plan i lighed med dyrene. Da man i øvrigt mener, at (stort set) alle andre slags dyr kan opfatte og bruge magnetfeltet, står mennesket således meget alene. Er det rimeligt? Nej! En alternativ forklaring er, at betydningen af magnetfeltet som nævnt er stærkt overvurderet.

Til gengæld kan Newton ikke få øje på stjernehimlens navigatoriske betydning: Han tør ikke rigtigt berøre emnet og krabber udenom, således med en metaanalyse af udfaldene af tragt/bur-orienteringsforsøg af bl.a. Thorup & Rabøl (2007), hvor han kun har øje for det sekundære, at navigationen normalt bliver nulstillet under en overskyet himmel. Det primære budskab i artiklen, at ungfuglene kompenserer for en forflytning på stjerneklare nætter, ser han ikke eller 'tør' ikke nævne. Min målområde-navigationshypotese har han tilsyneladende aldrig hørt om. Det er ellers en oplagt alternativ mulighed til hans "location responses", men det kommer måske med i den tredje udgave af bogen.

Og så til 'Træk og vejr'. Det klarer han også meget fint. Henning Noer og jeg bliver pænt omtalt for vores bidrag til observationen, at spredningen omkring gennemsnitsretningen falder med flokstørrelsen (Sanglærke). Han kender desværre ikke mine bidrag i DOFT om samspillet mellem det lavere visuelt registrerede træk og det 'højere radar-træk' og overgangen mellem et højt vinddriftet træk og et lavere kompenserende modvindstræk. Men han har et godt indblik i skånske Thomas Alerstams mange vigtige bidrag til emnet. Han har også godt fat i den nyere forfinede udvikling indenfor feltet. Desuden en god forståelse af trækvillighedens betydning for trækets størrelse; der kommer ikke mange fugle, hvis trækvilligheden er lav. Jeg er meget enig med ham i, at det synoptiske vejr er en god forudsigelse af trækets 'størrelse', medens det er bestemte vejrfaktorer (vind, nedbør), der har den mest direkte indflydelse på trækvilligheden.

Med hensyn til overvintrende eurasiske sangere og 'chats' i Afrika har han godt fat, og jeg bliver flere gange citeret for mit 1987-bidrag om konsekvenserne af Løvsangernes vintre-invasion af akacie-savannen i Kenya. Desværre kender han ikke mit efterfølgende bidrag publiceret i DOFT, der nedtøner graden af konkurrence mellem vintergæster og de lokale arter. Den er ellers at finde i flere oversigtsartikler. Men sådan er det: Man kan ikke forvente, at folk har styr på alting, men Newton har godt nok styr på meget.

Jørgen Rabøl

Birding Varanger

Tormod Amundsen, Alonza Garbett & Jonnie Fisk. 200 sider, talrige kort og fotos, Biotope 2025. ISBN 978-82-690158-0-5. Pris 299 kr. i Naturbutikken.

Varangerhalvøen udgør verdens lettest tilgængelige arktiske fugleområde og samtidig det absolut billigste. Beliggenheden i det nordligste Norge er det stedet for fugleoplevelser, der ikke kan findes andre steder i det kontinentale Europa, og derfor har området tiltrukket mange bl.a. danske fuglekiggere gennem årene.

Med *Birding Varanger* har organisationen Biotope leveret en ualmindeligt indbydende, flot og motiverende guidebog. Forfatterne har tilstræbt (med forfatternes egne ord) at «læge den typen bok vi selv skulle ønske at fantes.» Det er de lykkedes særdeles godt med. Dronebilleder giver en klar fornemmelse af, hvordan lokaliteterne ser ud, kortene er holdt i let aflæselig grafik, farvevalget er gennemtænkt, og informationerne lige præcis de relevante.

Guidebogen – og organisationen Biotope – er solidt forankret i lokalområdet. Det er et vigtigt perspektiv, ikke alene for kommende guidebøger, men i særdeleshed for ornitologer, der besøger lokaliteter i andre lande: Hvordan bidrager man til den lokale udvikling. Biotope har taget initiativ til, at der fleste i området er blevet bygget udsigtsfaciliteter og fotoskjul i en arkitekt-tradition, der tilstræber, at byggestil og materialer matcher den omgivende natur.

Samtidig er organisationen engageret i lokalområdet med fugle- og naturbaserede aktiviteter, samarbejder med lokale hoteller samt regelmæssig kommunikation via en informativ hjemmeside og dynamisk tilstedeværelse med særdeles flotte fotos på sociale medier.

Blandt mange ting, der er et betydeligt kvalitetsløft i forhold til min egen særdeles ydmyge guidebog *Sommer i Myggenes Land* (anmeldt i DOFT 1999 nr. 1), er, at *Birding Varanger* dækker ornitologiske muligheder gennem hele året, hvilket er væsentligt, da det er blevet ganske populært at besøge området i det tidligere forår fx for at kunne opleve og fotografere Stellersand og Kongeederfugl i flokke.

Henrik Dissing

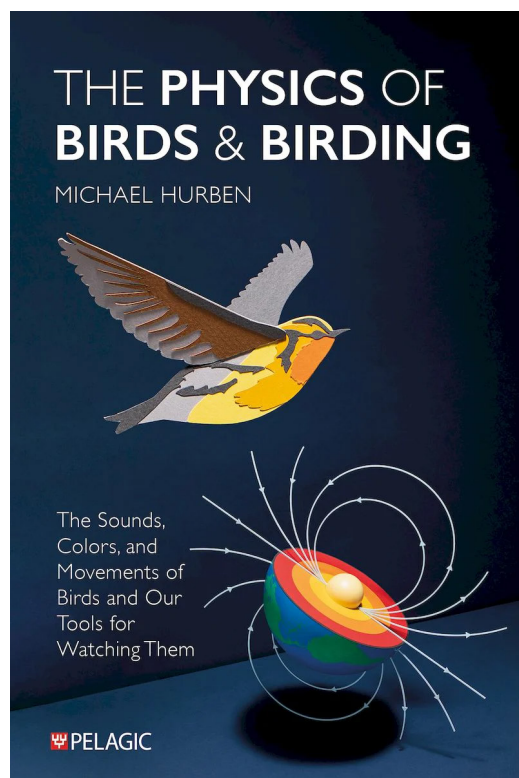
The Physics of Birds and Birding

Michael Hurben. The sounds, colors and movements of birds, and our tools for watching them. 246 sider, mange s/h-tegninger, hft. Pelagic Publishing, 2025. ISBN 978-1-78427-307-1. Pris 267 kr. på nettet.

Fascinerende! I 14 afsnit gennemgår amerikaneren Hurben fuglenes og fuglekiggernes verden fra en fysikers vinkel på fuglenes fysik og funktion sammen med al den optik og anden teknologi, der indgår i ornitologiens praksis. Selv matematik (fx bearbejdning af fugletællinger), kemi og atomfysik kommer han omkring (men mærkeligt nok ikke DNA). Det er en helt ny vinkel, som åbner en enorm bredde af indsigt og mulighed for fordybelse. Det behøver man ikke at være forsker for at finde stor glæde i.

Hvorfor er fugleinteressen blevet så populær, hvordan kan kan chancerende fjer se ud som om de gløder, hvordan kan en kolibri stå stille i luften, hvordan kan en Gærdesmutte frembringe en så kraftig sang, hvordan kan havfugle klare sig uden ferskvand, og hvordan kan nogle få stykker glas få fuglene til at se ud som om, de er ganske tæt på eller få en fjer pigmenter til at stå tydeligt frem i et mikroskop? Vi tænker sjældent på det, men det var fysikere, der i 1600-tallet gav adgang til en langt, langt større verden af indsigt, end mennesker ellers havde haft mulighed for med vores medfødte sanser. Læg hertil cameraer, mikrofoner, lydoptagere og laserpointere, som vi i dag tager for selvølgeligheder.

Som forfatteren skriver i forordet: "Our targets are not birds, but explanations." Her vil jeg dykke lidt dybere i et enkelt lille kapitel, nemlig fjer og deres funktion. Næppe nogen andre af evolutionens produkter har så mange (26) funktioner – ud over de velkendte som vandafvisning, varmeregulering, flyvning og signalfarver – fx som rededun, lydgeneratorer (som Dobbeltbekkasinernes ydre halefjer), vandtransportør (som sandhønsenes bugfjer) og meka-

nisk understøttende strukturer (som stive fjer hos spætter og træløbere).

Mørke fjer er mere slidstærke og modstandsdygtige overfor UV-stråling og bakterier. Derfor har mange hvide fugle mørke vingespidser, hvor sliddet er størst (pelikaner, suler, snegæs, måger og flere ternere).

Man skulle tro, at mørke fjer var et problem i områder med stærk solindstråling (fx tropiske ravne og gribbe), da mørke materialer absorberer mere varme end hvide, men her beskytter et tykt lag luft mellem yderfjerene og huden (med isolerende dun) fuglene mod heden. Hertil kommer, at sorte fjer også har større udstråling (varmeafgivelse) end hvide. Hos sorte fugle bliver varmen altså 'fanger' i det yderste lag fjer og afgivet igen, mens solstrålingen trænger dybere ind i fjerdragten hos hvide fugle.

Afgivelse af varme er særlig akut under lange flyveture som fx under træk, idet hele 80 % af energien fra brystmusklerne er i form af varme i stedet for fremdrift. Det er blandt årsagerne til, at mange aktivt flyvende fugle (modsat svæveflyverne) trækker om natten, hvor luften er køligere og varmeafgivelsen også i form af udstråling mere effektiv.

Disse få eksempler skulle gerne illustrere, at bogen tilbyder et væld af indsigter, som kan give fugleinteressen endnu mere dybde og fascination.

Hans Meltøfte